

Research Paper

Analyzing the role of official institutions in the development of the ecosystem of start-up businesses in Iran

Seyed Reza Mirzaei¹, *Mostafa Safdari Ranjbar² , Parisa Alizadeh³, Fatemeh Eskandari⁴

1. Ph.D. student of Public Administration, Command University and Aja Headquarters (Dafos), Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Industrial Management and Technology, Faculty of Management and Accounting, University of Tehran (Farabi Campus), Qom, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Financing and Economics of Science, Technology and Innovation, National Science Policy Research Center, Tehran, Iran.
4. PhD student of science and technology policy, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Use your device to scan and read the article online

Citation: Mirzaei.R, SafdariRanjbar.M, Alizadeh.P, Eskandari.F.(2024). [Analyzing the role of official institutions in the development of the ecosystem of start-up businesses in Iran (Persian)]. *Journal of Governance knowledge*, 01(01), 46-70.

Received: 21 Des 2023

Accepted: 04 Feb 2024

Available Online: 18 Mar 2024

Keywords:

hard and formal institutions, laws and regulations, ecosystem of start-up businesses.

ABSTRACT

In recent decades, start-up businesses have played a significant role in creating jobs, creating wealth and increasing the gross domestic product of countries and have attracted the attention of many policy makers and decision makers. In order to develop start-up businesses in the country, it is necessary to have an effective ecosystem in accordance with the nature and needs of the society and in line with the national development plans. The purpose of this research is to analyze the role of hard and formal institutions in the development of the ecosystem of start-up businesses in the country. In this regard, the current research is practical from the point of view of the goal, descriptive-exploratory and research orientation. Also, qualitative approach and content analysis method using MAXQDA software has been used. The required secondary data were extracted from documents, reports, articles, etc. Primary data was also collected through semi-structured interviews with 14 experts in the field of technology and innovation, and especially experts with experience and knowledge in the field of developing start-up businesses in the country in the second half of 1401. The results indicate that the most attention has been given to the ten dimensions of the ecosystem of new businesses in the laws of the fourth and fifth development programs among the 13 laws presented in the current research. Also, the minimum amount of attention to these dimensions is in the Law on the Implementation of the Policies of Article 44 of the Constitution and the Law on Patents, Industrial Designs and Trademarks. Also, the most dimensions that are addressed in the thirteen laws, including financing dimensions; Education and Research; innovation and technology; And it is the government. In addition to the dimensions of counseling and support; Promotion; and the market have had the least importance in the mentioned laws. The findings of this research have practical and policy implications and suggestions for policymakers and legislators in this field.

* Corresponding Author:

Mostafa Safdari Ranjbar

Address: Department of Industrial Management and Technology, Faculty of Management and Accounting, University of Tehran (Farabi Campus), Qom, Iran.

E-mail: mostafa.safdary@ut.ac.ir

مقاله پژوهشی

واکاوی نقش نهادهای رسمی در توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در ایران

سیدرضا میرزایی^۱، *مصطفی صفدری رنجبر^۲، پریسا علیزاده^۳، فاطمه اسکندری^۴

۱. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا (دافوس)، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه مدیریت صنعتی و فناوری دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه تهران (پردیس فارابی)، قم، ایران.

۳. استادیار، گروه تأمین مالی و اقتصاد علم، فناوری و نوآوری، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، تهران، ایران.

۴. دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری علم و فناوری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

چکیده

تاریخ دریافت: ۳۰ آذر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۲۸ اسفند ۱۴۰۲

در دهه‌های اخیر، کسب‌وکارهای نوپا در اشتغال‌زایی، خلق ثروت و افزایش تولید ناخالص داخلی کشورها، نقش به‌سزایی ایفا کرده و توجه بسیاری از سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران را به خود جلب نموده‌اند. به‌منظور توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور، وجود زیست‌بومی اثربخش متناسب با ماهیت و نیازهای جامعه و هم‌راستا با برنامه‌های توسعه ملی ضرورت می‌یابد. هدف این پژوهش، واکاوی نقش نهادهای سخت و رسمی در توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در کشور می‌باشد. در این راستا، پژوهش حاضر از منظر هدف، توصیفی-اکتشافی و جهت‌گیری پژوهش، کاربردی می‌باشد. همچنین رویکرد کیفی و روش تحلیل محتوا با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA به‌کار گرفته شده است. داده‌های ثانویه مورد نیاز از اسناد، گزارش‌ها، مقالات و ... استخراج شده‌اند. داده‌های اولیه نیز از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۴ نفر از خبرگان حوزه فناوری و نوآوری، و خصوصاً متخصصان دارای تجربه و آگاهی در زمینه توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ جمع‌آوری گردیده است. نتایج حاکی از آن است که بیشترین توجه به ابعاد ده‌گانه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در قوانین برنامه چهارم و پنجم توسعه از میان ۱۳ قانون مطرح‌شده در پژوهش حاضر، صورت گرفته است. همچنین کمترین میزان عنایت به این ابعاد در قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علامت تجاری می‌باشد. همچنین بیشترین ابعادی که در قوانین سیزده‌گانه به آن‌ها پرداخته شده، شامل ابعاد تأمین مالی؛ آموزش و پژوهش؛ نوآوری و فناوری؛ و دولت است. به‌علاوه ابعاد مشاوره و پشتیبانی؛ ترویج؛ و بازار کمترین میزان اهمیت را در قوانین مذکور داشته‌اند. یافته‌های این پژوهش دلالت‌ها و پیشنهادات کاربردی و سیاستی برای سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران این حوزه دارد.

کلیدواژه‌ها:

نهادهای سخت و رسمی، قوانین و مقررات، زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا

* نویسنده مسئول:

مصطفی صفدری رنجبر

نشانی: گروه مدیریت صنعتی و فناوری دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه تهران (پردیس فارابی)، قم، ایران.

رایانامه: mostafa.safdary@ut.ac.ir

مقدمه

اقتصاد کلان دارند (کهرایی، ۱۳۹۷). لذا این سؤال مطرح می‌شود که با توجه به ضرورت کسب و کارهای نوپا برای اقتصاد کلان ایران و حمایت‌های صورت گرفته از آن‌ها، چه عامل یا عوامل محرک یا محدودکننده، باید مورد توجه قرار گیرند تا این نوع از کسب و کارها بتوانند نقش بیشتری در افزایش تولید ناخالص داخلی و نهایتاً رشد و توسعه اقتصادی ایفا نمایند.

در ارزیابی وضعیت زیست‌بوم کسب و کارهای نوپا در ایران می‌توان به شانزدهمین گزارش شاخص جهانی نوآوری (GII) که روز چهارشنبه، ۵ مهر ۱۴۰۲ (۲۷ سپتامبر ۲۰۲۳) پس از نشستی با موضوع «نوآوری در مواجهه با عدم قطعیت» با حضور وزرا، رهبران تجاری و کارشناسان نوآوری منتشر شد، اشاره داشت. براساس این گزارش رتبه ایران را از میان ۱۳۲ کشور، در جایگاه ۶۲ ارزیابی شده است. همچنین ایران از میان ۳۷ کشور که در گروه کشورهای با درآمد متوسط به پایین دسته‌بندی می‌شوند در رتبه ششم قرار دارد. از طرفی در میان ۱۰ کشور منطقه آسیای مرکزی و جنوبی در جایگاه دوم قرار گرفته است. طی یک دهه گذشته، اندونزی (۶۱)، چین (۱۲)، ترکیه (۳۹)، هند (۴۰)، ویتنام (۴۶)، فیلیپین (۵۶) و ایران (۶۲) کشورهای دارای درآمد متوسطی بوده‌اند که سریع‌ترین صعود را در رده‌بندی شاخص جهانی نوآوری داشته‌اند. این امر نشان می‌دهد تمرکز روی زیست‌بوم (اکوسیستم) نوآوری چگونه می‌تواند کشورها را متمایز کند. ایران برترین جایگاه جهان (۱) را در حوزه نشان‌های تجاری دارد، در حوزه دارایی‌های ناملموس عملکردی مناسب دارد (۱۳) و از نظر برخی شاخص‌ها در میان ۱۵ کشور برتر جهان است؛ از جمله دانش‌آموختگان علوم و

در دهه‌های اخیر، کسب و کارهای نوپا (استارت‌آپ‌ها، شرکت‌های دانش‌بنیان و امثالهم) به عنوان محرک‌های اصلی رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و تسهیل‌گر نوآوری‌های بنیادین مطرح شده‌اند. با توجه به این که این نوع از کسب و کارها از فناوری‌های در حال ظهور در جهت ارائه محصولات، خدمات و مدل‌های نوین کسب و کار بهره می‌برند، به‌شکلی منبع عمده نوآوری در بعد اقتصادی و حتی ابعاد اجتماعی، فرهنگی و سیاستی محسوب می‌شوند (Santisteban et al, 2021). این نوآوری‌های فناورانه به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر روندها، رویدادها و اقدامات توسعه‌ای، مورد پذیرش جامعه‌شناسان، سیاست‌مداران و اقتصاددانان قرار گرفته‌اند (Perez, 2004)؛ به‌عبارتی کسب و کارهای نوپا زمینه خلق ارزش‌افزوده اقتصادی را از طریق کانال نوآوری و فناوری فراهم می‌کنند و نیز می‌توانند تأثیر مثبتی بر توسعه و همچنین رقابت‌پذیری کشور در صورت ارائه محصولات و خدمات جدید و کارآمد داشته باشند. به همین دلیل است که تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران در جوامع توسعه‌یافته، نگاه خود را به حمایت از زیست‌بوم کسب و کارهای نوپا، به‌عنوان عامل ایجاد اشتغال و خلق ثروت، معطوف نموده‌اند (Herrmann et al, 2012).

در ایران نیز بنا بر ضرورت توسعه اقتصاد دانش‌بنیان متناسب با نیازمندی‌ها و اقتضائات کلان کشور طی سال‌های اخیر، دولت حمایت‌های گسترده‌ای در راستای توسعه زیست‌بوم کسب و کارهای نوپا و نقش‌آفرینی این نوع از شرکت‌ها در اقتصاد، ارائه کرده است؛ با این حال، بررسی آمار و شواهد حاکی از آن است که کسب و کارهای نوپا، نقش محدودی در

نیست که نهادها یکی از عوامل کلیدی اثرگذار بر رشد و توسعه اقتصادی یک کشور تلقی می‌گردند. این اثرگذاری، عمدتاً از طریق تحریک انگیزه‌های اقتصادی و بهبود شرایط کارآفرینی، افزایش سطوح سرمایه‌گذاری، ارتقای سطح رفاه و گسترش سطح رقابت‌پذیری جهانی تحقق پذیرفته و در نهایت، در قالب بهبود بهره‌وری سرمایه، نوآوری فناورانه، خلق دانش، تحقیق و توسعه و هم‌پایی فناورانه و نیز توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا و رشد اقتصادی پایدار و بلندمدت منعکس می‌شود (Acemoglu; 2008, Nelson, & Robinson, 2008).

در یک دسته‌بندی کلی نهادها را می‌توان در سه قالب نهادهای فیزیکی (سازمان‌های فعال)؛ نهادهای سخت و رسمی؛ و نهادهای نرم و غیررسمی تقسیم‌بندی کرد (Wieczorek & Hekkert, 2012). به‌طور کلی در حوزه قوانین و مقررات (نهادهای رسمی) مرتبط با حوزه کسب‌وکارهای نوپا، به نظر می‌رسد که به دلیل عدم وجود یک نهاد مستقل به‌عنوان متولی کسب‌وکارهای نوپا، وحدت رویکرد وجود ندارد و رویکردهای مختلفی نسبت به این نوع از کسب‌وکارها اتخاذ می‌گردد که سبب می‌شود کسب‌وکارهای نوپا به دام قوانین دست‌وپاگیر افتاده و نتوانند به راحتی ایده‌های خود را عملی کنند. در این فضا قوانین به‌گونه‌ای است که ممکن است به‌صورت پیش‌دستانه جلوی فعالیت‌های کسب‌وکارهای نوپا را بگیرد و در این شرایط، بازنگری جدی نسبت به قوانین و رویکردهای حاکم نیاز است (رحیم‌پور و همکاران، ۱۳۹۹).

با توجه به مباحث عنوان شده زمانی که سرمایه‌گذاران و اصحاب کسب‌وکار با حجم انبوه قوانین و مقرراتی مواجه می‌شوند که از دید آن‌ها «غیرلازم، زائد و دست‌وپاگیر» تلقی می‌شود، انگیزه خود را برای

مهندسی (۳)، ارزش بازار (۵) و طرح‌های صنعتی (۱۱). به‌علاوه، ایران از نظر «پیچیدگی بازار» (۱۹) و «خروجی‌های خلاق» (۴۳) اولین جایگاه منطقه را به خود اختصاص داده است. بررسی وضعیت ایران در ارکان مختلف شاخص جهانی نوآوری حاکی از آن است که مانند سال‌های گذشته ضعیف‌ترین رتبه‌های کشور مربوط به «نهادهای» (۱۳۱) و «پیچیدگی کسب‌وکار» (۱۱۷) است. جایگاه نامناسب ایران در رکن نهادها به واسطه وضعیت نامطلوب در زیرشاخص‌های «کیفیت رگولاتوری» (۱۳۲)، «ثبات عملیاتی برای کسب‌وکارها» (۱۲۶) و «سیاست‌های انجام کسب‌وکار» (۱۲۴) است (GII, 2023). به‌طور کلی یکی از ارکانی که همواره سبب تضعیف جایگاه ایران در شاخص جهانی نوآوری بوده، رکن نهادی بوده است.

علاوه‌برآن، سازمان نظام صنفی رایانه‌ای کشور در سال ۱۳۹۸، طی انتشار گزارشی تحلیلی با عنوان «فضای استارت‌آپی ایران»، زیست‌بوم فضای استارت‌آپی کشور را مورد بررسی قرار داده است. در این گزارش، موانع و چالش‌های پیش‌روی کسب‌وکارهای نوپا و همچنین حمایتی که تا به حال از دولت دریافت کرده‌اند، ارائه شده است. در این پیمایش، ۵۴٫۵ درصد از کسب‌وکارهای نوپا اظهار داشته‌اند که «محدودیت‌های کشوری» مهم‌ترین مانع رشد کسب‌وکار آن‌ها است. همچنین ۷۴٫۴ درصد از آن‌ها، خواستار اصلاح قوانین و مقرراتی هستند که اگرچه در گذشته کارآمد بوده‌اند؛ اما مانع رشد آن‌ها در جامعه کنونی می‌باشند (نصر، ۱۳۹۸). این گزارش نیز مؤید محدودکننده بودن نهادهای رسمی برای زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در ایران است.

در همین راستا این نکته چندان محل منازعه

کسب‌وکارهای نوپا صورت می‌گیرد. در بخش بعد، روش‌شناسی پژوهش حاضر مطرح می‌گردد. در ادامه، ضمن تحلیل نقش نهادهای سخت و رسمی در توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا و شناسایی عوامل محرک یا محدودکننده آن‌ها در کشور، به ارائه بخش نتیجه‌گیری و پیشنهادات سیاستی بر اساس یافته‌های پژوهش پرداخته می‌شود.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

اریک ریس در تعریفی جامع، کسب‌وکار نوپا را نهادی انسانی می‌داند که به‌منظور خلق محصول، خدمت یا ارزشی جدید در شرایط عدم اطمینان ایجاد شده است. به‌طور کلی اصطلاح کسب‌وکار نوپا معمولاً اشاره به یک شرکت (یا یک تیم) در مراحل اولیه رشد دارد که دانش و فناوری، جزئی جدایی‌ناپذیر از منابع آن‌ها است و در جست‌وجوی یک مدل کسب‌وکار مقیاس‌پذیر و قابل تکرار، در فاز تحقیق و توسعه و در یک شرایط عدم اطمینان می‌باشند (Ries, 2011). تعریف مورد توافق این پژوهش در خصوص کسب‌وکار نوپا، هر کسب‌وکار جدیدی است که راه‌حلی نوآورانه را به کار می‌گیرد؛ این نوآوری می‌تواند فناوری یا یک مدل کسب‌وکار منحصربه‌فرد باشد. لازم به ذکر است از آن‌جا که در قوانین رسمی کشور مرز مشخصی بین انواع کسب‌وکارهای نوپا وجود ندارد، لذا در این پژوهش نیز اصطلاح «کسب‌وکار نوپا» به‌صورت عام آن به کار می‌رود؛ که شامل شرکت‌های دانش‌بنیان، شرکت‌های زایشی، شرکت‌های خلاق، کسب‌وکارهای دیجیتال، استارت‌آپ‌ها و امثالهم می‌شود.

در سال‌های اخیر و به‌ویژه پس از بحران جهانی مالی در سال ۲۰۰۸، مطالعات مختلفی مفهوم جدیدی به نام زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا

ورود به عرصه سرمایه‌گذاری و کارآفرینی از دست می‌دهند. از آن‌جا که بخش خصوصی رکن اصلی سرمایه‌گذاری در اقتصاد به حساب می‌آید، کاهش محرک‌های سرمایه‌گذاری در بخش‌های خصوصی، تقلیل تولید و رشد اقتصادی را در آینده موجب خواهد شد. بر همین اساس دگرگونی‌های غیر منتظره سیاست‌های دولت‌ها نیز در خصوص نهادهای رسمی (خط‌مشی‌ها، سیاست‌ها، قوانین و مقررات) یکی از موانع اساسی پیش‌روی صاحبان کسب‌وکار در همه جوامع، مخصوصاً کشورهای درحال توسعه است. قانون‌گذاران، عموماً بدون این که درک درست و کاملی از پیامدهای احتمالی قوانین و مقرراتی که وضع می‌کنند داشته باشند، آن‌ها را تصویب می‌نمایند و صاحبان کسب‌وکار را به یک‌باره با مقررات جدیدی روبه‌رو می‌سازند (عرفانی جهان‌شاهی و همکاران، ۱۳۹۱). در این رابطه و با توجه به خلاءهای موجود، تلاش می‌شود که نقش خط‌مشی‌ها، سیاست‌ها، قوانین و مقررات در رشد و توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در کشور بررسی گردد تا از کیفیت آن‌ها در هموار (یا ناهموار) ساختن این مسیر پرده‌برداری شود.

از این‌رو، بنابه‌ضرورت و اهمیت توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در جهت رشد ساختارهای فناوری و نوآوری و به تبع آن رشد اقتصادی کشور، هدف این پژوهش، واکاوی نقش نهادهای رسمی در ایجاد شرایط مساعد یا نامساعد برای این نوع از کسب‌وکارها و نیز شناسایی و تحلیل تأثیرات مثبت و منفی سیاست‌ها، قوانین و مقررات موجود در توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در کشور می‌باشد. بدین منظور، در ادامه مقاله ابتدا مروری بر مفاهیم نهادها و زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا و همچنین پیشینه کاربرد رویکرد نهادی در توسعه زیست‌بوم

مولفه‌های پراهمیت و بنیادین، کیفیت قوانین و مقررات و نهادسازی‌های مبتنی بر آن قوانین و مقررات است. اقتصاد نهادگرای جدید که بر محیط نهادی تمرکز دارد، پیوندهای کنشگران زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا را در چارچوب محیطی تفسیر می‌کند که تاثیر دولت، قوانین و ساختار حاکمیت در آن غیر قابل انکار است (رحیم‌پور و همکاران، ۱۳۹۹).

تبیین مفاهیم اقتصاد نهادی به‌عنوان پارادایم جدید، وام‌دار تلاش‌های بی‌شائبه اندیشمندان گوناگونی است که از زوایای مختلف و گاه متضاد به تجزیه و تحلیل این مهم پرداخته‌اند. گام‌های اساسی در راستای عملکرد اقتصادی حاصل از تغییر و تحول نهادها در دهه ۹۰ برداشته شد (Menard & Shirley, 2014). انتشار کتاب «نهادها، تغییرات نهادی و عملکرد اقتصادی» از داگلاس نورث^۱، نقطه عطف توجه محافل آکادمیک به اهمیت و ضرورت نهادها تحت عنوان کلید توسعه اقتصادی محسوب می‌شود (Nelson, 2008). از دیدگاه وی، نهادها مجموعه‌ای از قواعد، رویه‌ها و هنجارهای رفتاری و اخلاقی هستند که رفتارهای بازیگران را در تعاملات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی محدود می‌نمایند (North, 1981; 1989). الینور استروم^۲ با قرار دادن عمده تمرکز خود بر بحث سیاست‌گذاری با رویکرد نهادی، تعریف دیگری از نهادها ارائه می‌دهد. وی از اصطلاح نهاد برای اطلاق به قواعد، روال‌های رفتاری، مفاهیم مشترک و استراتژی‌های به‌کار گرفته‌شده توسط بشر در موقعیت‌های تکراری (نهادهای غیررسمی) که توسط قوانین، سیاست‌ها، ساختارها و دستورالعمل‌ها طراحی شده‌اند (نهادهای رسمی) استفاده می‌کند. به عقیده وی، قواعد در

کنشگران، سازمان‌ها و نهادهای آموزشی، مقامات دولتی و محلی و برخی از انواع مؤسسات مالی (سرمایه‌گذاران خصوصی، مؤسسات مالی خصوصی و دولتی، شرکت‌های بزرگ برای ایجاد زیرساخت‌ها و دانشگاه‌ها) نقش‌های حمایتی را به عهده دارند. شرکت‌های بزرگ یا بازیگران با ارائه سرمایه‌گذاری خطرپذیر ممکن است نقش ذی‌نفعان را بازی کنند. پیامد زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در یک مقیاس کوچک، ایجاد کسب‌وکارهای نوپا نظیر «خلق این کسب‌وکارهای نوپای جدید و توسعه آن‌ها» خواهد بود؛ و در خصوص پیامد در مقیاس بزرگ نیز یک زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا می‌تواند بر افزایش محصولات داخلی و همچنین ایجاد شغل در یک منطقه یا کشور تأثیر بگذارد (Motoyama & Knowlton, 2017). در مجموع تمامی عناصر مهم تأثیرگذار بر کسب‌وکارهای نوپا را می‌توان در شکل ۱ مشاهده کرد.

همان‌طور که اشاره شد در چند دهه اخیر، کسب‌وکارهای نوپا در اشتغال‌زایی، خلق ثروت و افزایش تولید ناخالص داخلی کشورها، نقش به‌سزایی داشته‌اند؛ لذا توجه بسیاری از تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده‌اند. بنابراین توجه به چالش‌های فراروی آن‌ها و نیز برنامه‌ریزی برای توسعه آن‌ها بسیار حائز اهمیت بوده و ضرورت وجود زیست‌بومی اثربخش متناسب با ماهیت و نیازهای جامعه و هم‌راستا با برنامه‌های توسعه ملی نیز بیش از پیش احساس می‌شود.

رویکردهای اجرایی مدیران دولتی سال‌های اخیر در حوزه سیاست‌گذاری‌های علم، فناوری و نوآوری ایران، توسعه و تکامل زیست‌بوم نوآوری و کسب‌وکارهای نوپا بوده و منابع زیادی نیز در این راستا هزینه شده است. در این مسیر یکی از

1. Douglass North
2. Elinor Ostrom

دیگری به طور کلی نهادها را می توان در قالب سه دسته نهادهای فیزیکی (سازمان های فعال)، نهادهای سخت و رسمی و نهادهای نرم و غیررسمی جای داد (Wieczorek & Hekkert, 2012).

همان طور که پیش تر ذکر شد، باید توجه داشت که تغییر نهادهای غیررسمی که عمدتاً توسط جامعه و به تدریج ایجاد می شوند، فرآیندی زمان بر و دشوار می باشد؛ در حالی که امکان تغییر نهادهای رسمی توسط خالقان آنها (سازمان های دارای مشروعیت قانونی) بیشتر فراهم است (Edquist, 2011). در پژوهش حاضر، تحلیل توسعه کسب و کارهای نوپا با تأکید بر نقش نهادهای سخت و رسمی که امکان تغییر و اصلاح آنها توسط قانون گذاران و سیاست گذاران بیشتر فراهم است، صورت می پذیرد. در ادامه به ارائه برخی از مهم ترین مطالعات پیشین در این زمینه پرداخته می شود.

در گزارشی از مرکز پژوهش های مجلس (۱۳۹۸)، موانع ایجاد و توسعه کسب و کارهای نوپا در کشور از منظر سیاست ها، قوانین و مقررات رسمی مورد بررسی قرار گرفته و ذیل شش دسته اصلی ارائه شده که عبارت اند از: ۱) بیمه؛ ۲) مالیات و گمرک، ۳) نظام تأمین مالی، مسائل بانکی و ارز؛ ۴) مجوزدهی و نظارت؛ ۵) ایجاد بازار و تقاضا؛ و ۶) نظام مالکیت فکری. چاودری آ و همکاران (۲۰۱۹)، در مقاله ای «نهادهای و کیفیت کارآفرینی» وضعیت ابعاد رسمی و غیررسمی نهادی نظیر در دسترس بودن بدهی و سرمایه گذاری خطرپذیر، محیط تجاری نظارتی، شناخت کارآفرینی و سرمایه انسانی، فساد، اندازه و حمایت دولت، بر کیفیت و کمیت کارآفرینی بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را بررسی کرده اند. در نهایت عنوان می شود که نهادها هم برای

واقع تجویزهای مشترک به شکل بایدها و نبایدها هستند که از سوی عوامل ناظر بر رفتار به صورت تحمیل پاداش و جزا، در موقعیت های مشخص و قابل پیش بینی، درک و اجرا می گردند (Crawford & Ostrom, 1995).

نهادها را می توان بر اساس ارتباط متقابل با یکدیگر و نیز مدت زمان لازم برای تغییر آنها، در چهار سطح قرار داد. سطح اول که تحت عنوان سطح پایداری اجتماعی شناخته می شود، نهادهای غیررسمی از جمله رسوم، سنت ها، هنجارها و ... را در بر می گیرد. اغلب این دسته از نهادها ارتباط گسترده ای با نهادهای مکمل رسمی یا غیررسمی برقرار می مایند. تغییر این نهادها بسیار آهسته صورت می گیرد و ممکن است قرن ها به طول انجامد. سطح دوم، محیط نهادی نامیده می شود. نهادهای رسمی مانند رژیم های قانونی، قانون اساسی و حقوق مالکیت در این سطح قرار می گیرند. عملکرد این نهادها فراتر از حوزه اقتصاد است که در نهایت منجر به ثبات سیاسی آنها می گردد. در غیاب نارضایتی عمومی، بحران ها، شورش ها و یا جنگ های داخلی که فرصت های مناسبی را جهت اصلاح گسترده قوانین به وجود می آورند، تغییر آنها ممکن است نیازمند صدها سال باشد (Hodgson, 2007). سطح سوم دربرگیرنده نهادهای مرتبط با امر حاکمیت جهت اعمال مدیریت و تدبیر امور می باشد. در این سطح، دولت به عنوان وضع کننده و اجراکننده قوانین به ایفای نقش می پردازد و تغییر این نهادها می تواند دهه ها به طول انجامد. سطح چهارم ضمن تخصیص منابع و اشتغال، سازگاری انگیزش ها، تعدیل قیمت ها و ... را مطرح می نماید که روزانه در حال وقوع می باشد و تغییر آنها می تواند ظرف چند روز حاصل شود (Williamson, 2000). در تقسیم بندی

3. Chowdhury

نوپا می‌پردازد. هدف این مطالعه شناسایی و برجسته کردن مهم‌ترین نهادهایی است که به ایجاد، بقاء و در کل سودآوری اقتصادی اکوسیستم استارت‌آپ کمک می‌کند. این پژوهش، نهادهای مهمی که بخشی از اکوسیستم استارت‌آپ هستند را معرفی و مدل‌های مختلفی از شکل همکاری و ارتباطات بین آن‌ها را در زمینه عملیاتی ارائه می‌کند؛ همچنین نشان می‌دهد که هم‌زیستی این نهادها امکان دوره رشد موفقیت‌آمیز استارت‌آپ و تبدیل آن به یک کسب‌وکار کارآمد از طریق پشتیبانی در پاسخ‌گویی و حل مناسب چالش‌ها را افزایش می‌دهد. نهادهای مهمی که بخشی از اکوسیستم استارت‌آپی شناسایی شده در این مطالعه هستند، شامل نهادهای تحقیقاتی، نهادهای آموزشی، نهادهای دولتی، سازمان‌های تأمین مالی، جامعه، شرکت‌های بزرگ و سازمان‌های پشتیبانی‌کننده می‌شود.

اودرتش^۶ و همکاران (۲۰۲۱)، در مقاله‌ای با عنوان «زیست‌بوم‌های کارآفرینی در شهرها: نقش نهادها» به بررسی نقش بافت نهادی در تسهیل کارآفرینی مولد و کاهش کارآفرینی غیرمولد پرداخته‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد که نهادها در شکل دادن به زیست‌بوم کارآفرینی در شهرها اهمیت دارند؛ همچنین ترتیبات نهادی، کارآفرینی مولد را افزایش می‌دهند و کارآفرینی غیر مولد را کاهش می‌دهند. این پژوهش همچنین نشان می‌دهد که برای ایجاد کارآفرینی مولد و با رشد بالا، هر سه رکن ترتیبات نهادی (هنجاری، شناختی و نظارتی) اهمیت دارند. برای کارآفرینی غیرمولد، رکن هنجاری نهادها و نقش جامعه مدنی بیشترین اهمیت را دارد.

استرین^۷ و همکاران (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان

جنبه‌های کیفی و هم برای ابعاد کمی کارآفرینی مهم هستند. نکته‌ی حائز اهمیت در این مطالعه عدم شباهت نقش نهادها و وجود یک رابطه پویا بین نهادها و توسعه اقتصادی می‌باشد.

پالاکاشویلی و سوارز^۴ (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان «استارت‌آپ‌های فناوری و مقررات خاص صنعت» با مطالعه ۱۶۶۷۲ استارت‌آپ فعال و ۲۹۱۳ استارت‌آپ فناوری تعطیل‌شده در ایالات متحده آمریکا و کانادا، که بین ژانویه ۲۰۱۲ تا ژوئن ۲۰۱۹ تأسیس شده بوده‌اند؛ به بررسی رابطه بین مقررات و استارت‌آپ‌های فناور در ایالات متحده آمریکا و کانادا پرداخته‌اند. این مطالعه به این پرسش پاسخ می‌دهد که آیا صنایعی که مقررات بیشتری در آن‌ها وجود دارد، ورودی‌های استارت‌آپ در آن‌ها کمتر و مرگ‌ومیر استارت‌آپ‌ها نیز در آن‌ها بیشتر است یا خیر. صنایع مورد بررسی در این مطالعه عبارت بوده‌اند از: داروسازی و تولید دارو؛ خدمات مراقبت‌های بهداشتی سرپایی؛ صنایع انتشار نرم‌افزار؛ پردازش داده‌ها، میزبانی و خدمات مرتبط؛ خدمات اطلاعاتی؛ واسطه‌گری اعتباری و فعالیت‌های مرتبط؛ اوراق بهادار، قراردادهای کالایی و سایر سرمایه‌گذاری‌ها؛ و شرکت‌های بیمه و فعالیت‌های مرتبط با آن‌ها. نتایج نشان می‌دهد صنایعی که دارای مقررات بیشتری هستند، احتمال نرخ ورود استارت‌آپ‌ها به آن‌ها کمتر است؛ و به همین ترتیب در صنایع با مقررات بیشتر، احتمال تعطیل شدن استارت‌آپ‌ها افزایش می‌یابد.

وکیچ و بوروکی^۵ (۲۰۱۷)، در مقاله‌ای با عنوان «نقش نهادها در حمایت از کسب‌وکارهای نوپا» به اهمیت نقش حمایت دولت و نهادهای متولی در روند تأسیس، توسعه و فعالیت بیشتر کسب‌وکارهای

6. Audretsch

7. Estrin

4. Palagashvili & Suarez

5. Vekic & Borocki

عوامل بیرونی: سیاست‌های دولت، ثبات سیاسی، مکان استقرار کسب‌وکار، میزان دستیابی به استعدادها، دسترسی به بازارهای جدید، دسترسی به بازارهای فعلی، رقبا و تجربه پیشین؛

عوامل حمایتی: مربیگری، توسعه شبکه‌های ارتباطی، سرمایه‌گذاری مالی، حمایت‌های قانونی و مالیاتی و کسب‌وکاری، زیرساخت‌ها و رویدادها.

بدین ترتیب، اهمیت زیست‌بوم و نقش نهادهای رسمی در توسعه کسب‌وکارهای نوپا پررنگ و قابل مطالعه می‌گردد. در بخش بعد، مدل مفهومی پژوهش ارائه شده است.

روش‌شناسی پژوهش

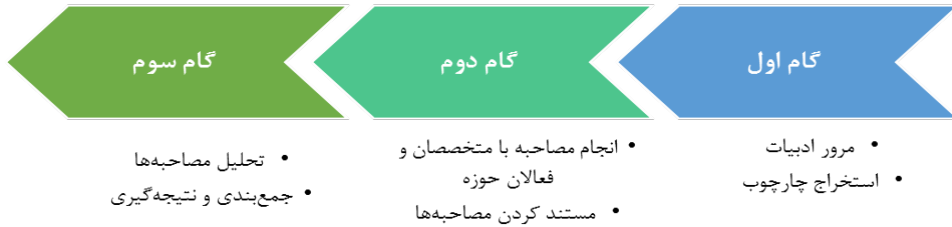
هدف پژوهش حاضر، تحلیل توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در ایران با تأکید بر نقش نهادهای رسمی است. در این راستا، پژوهش حاضر از منظر هدف، توصیفی-اکتشافی و جهت‌گیری پژوهش، کاربردی می‌باشد. همچنین از رویکرد کیفی و روش تحلیل محتوا استفاده شده است. تحلیل محتوای کیفی می‌تواند به دو روش قیاسی و استقرایی انجام شود (Schreier, 2014). در این پژوهش، تحلیل محتوای کیفی با رویکرد قیاسی به کار گرفته شده است؛ بدین معنا که نخست، چارچوب نظری (جدول ۱) استخراج گردیده و مبتنی بر مؤلفه‌های آن، به تحلیل محتوا با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA مبادرت شده است. مکانیسم گردآوری داده در این پژوهش، استفاده از داده‌های اولیه و ثانویه می‌باشد (Yin, 2003). مراحل انجام پژوهش حاضر مطابق با شکل ۲ است. این پژوهش از نظر افق زمانی یک تحقیق تک مقطعی است زیرا اطلاعات آن فقط در یک برهه از زمان گردآوری شده است. قلمروی زمانی تحقیق از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱ برای بررسی قوانین مرتبط بوده است. استراتژی تحقیق،

«نهادهای و توسعه کارآفرینی در روسیه: دیدگاه تطبیقی» به بررسی تأثیر نهادهای و شبکه‌ها بر توسعه کارآفرینی در روسیه پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه خواهد محکمی را ارائه می‌کند که محیط نهادی روسیه برای توضیح سطوح نسبتاً پایین توسعه کارآفرینی مهم هستند. علاوه بر آن، محیط کسب‌وکار روسیه به کارآفرینان داخلی (کسانی که قبلاً در کسب‌وکار بوده‌اند) نسبت به کارآفرینان خارجی (تازه‌واردان) در زمینه راه‌اندازی استارت‌آپ، کمک بیشتری می‌کند. در باب جمع‌بندی این بخش با توجه به مباحث ارائه شده می‌تواند ادعا کرد که موفقیت (یا عدم موفقیت) کسب‌وکارهای نوپا، تنها منحصر به نحوه عملکرد خود آن‌ها نبوده؛ و عوامل دیگری نیز در موفقیت (یا عدم موفقیت) این کسب‌وکارها سهیم‌اند. از جمله عوامل کلیدی تأثیرگذار بر توسعه کسب‌وکارهای نوپا، نهادهای و خصوصاً نهادهای سخت و رسمی شامل سیاست‌ها، قوانین و مقررات می‌باشند.

در باب جمع‌بندی این بخش با توجه به مباحث ارائه شده می‌تواند ادعا کرد که موفقیت (یا عدم موفقیت) کسب‌وکارهای نوپا، تنها منحصر به نحوه عملکرد خود آن‌ها نبوده و عوامل دیگری نیز در موفقیت (یا عدم موفقیت) این کسب‌وکارها سهیم‌اند. در همین راستا پاراشو^۸ (۲۰۱۷) علاوه بر عوامل درونی، عوامل بیرونی و حمایتی را نیز به‌عنوان عوامل اثرگذار بر موفقیت کسب‌وکارهای نوپا معرفی کرده که به شرح ذیل است:

عوامل داخلی: تیم مؤسس، اعضای اصلی کسب‌وکار، فرهنگ کاری، ساختار سازمانی، استراتژی خروج از کسب‌وکار، استراتژی‌های بازاریابی، شبکه مشتریان، محصول؛

8. Parracho

شکل ۲: گام‌های اصلی پژوهش

تا مصاحبه‌شوندگان بتوانند از جنبه‌های مختلف دیدگاه خود را آزادانه بیان کنند. در نهایت متن مصاحبه‌ها پیاده گردید. لیست مصاحبه‌شوندگان در جدول ۲ ارائه شده است.

بازه زمانی انجام این پژوهش، نیمه دوم سال ۱۴۰۱ بوده است. به منظور رسیدن به نتایج قابل اتکا، از روش نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب خبرگان استفاده شده است. نمونه‌گیری و مصاحبه تا زمانی ادامه پیدا کرد که فرآیند تحلیل توسعه کسب‌وکارهای نوپا با تأکید بر نقش نهادهای رسمی در کشور به اشباع نظری دست یافت. پس از مصاحبه با خبرگان، محققان به پیاده‌سازی متن مصاحبه‌ها پرداختند. متن مصاحبه‌ها پس از بررسی و بازخوانی دقیق، کدگذاری و مورد تحلیل قرار گرفت. گام‌های تحلیل محتوای قیاسی بر اساس مدل پادگت به شرح زیر صورت گرفته است (Padgett, 2016).

آشنایی با داده‌ها: به منظور آشنایی محققان با گستره محتوایی داده‌ها و عمق مفاهیم بازخوانی مکرر داده‌ها، جست‌وجوی معنا و الگوها صورت می‌گیرد. در این پژوهش، محققان قبل از شروع کدگذاری، هم‌زمان با پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، به یادداشت‌برداری و علامت‌گذاری نکات لازم که مورد نیاز مراحل بعدی است، پرداختند.

مطالعه کتابخانه‌ای و میدانی و تحلیل محتوای (کیوی و کامپنهود، ۱۳۹۸) اسناد قانونی و مصاحبه‌ها با خبرگانی است که به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. در پژوهش حاضر به دلیل محدودیت، از میان این اسناد متنوع به طور اخص به دلیل آن که مجلس شورای اسلامی از اهمیت ویژه و والایی برخوردار بوده و محور بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها، قانون‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها می‌باشد، لذا مهم‌ترین نهادهای رسمی مرتبط با زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در کشور را می‌توان قوانین مصوب مجلس در این حوزه دانست؛ زیرا این قوانین هم بازتاب‌دهنده اسناد بالادستی و هم راهنمای مقررات جزئی‌تر این حوزه هستند. از همین رو پژوهش حاضر تمرکز اصلی کار خود را بر این حوزه قرار داده است. تحلیل مجدد عناوین قوانین توسط تیم تحقیق انجام شده و بر این اساس محدودسازی انجام شده و سپس به تأیید خبرگان رسیده است.

محققان در ابتدا به بررسی منابع ثانویه نظیر مقالات، گزارش‌ها، اسناد قانونی و ... پرداخته و مرحله اولیه جمع‌آوری داده صورت گرفت. سپس با ۱۴ نفر از خبرگان حوزه فناوری و نوآوری، و خصوصاً متخصصان دارای تجربه و آگاهی در زمینه توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور، مصاحبه حضوری یا مجازی به صورت نیمه‌ساختاریافته انجام شد

9. Quivy & Campenhoudt

جدول ۱: ابعاد، کنشگران و کارکردهای زیست بوم کسب و کارهای نوپا (اقتباس شده از مدل دوروفیوا، ۲۰۲۱)

ردیف	ابعاد	کنشگران	کارکردها
۱	نوآوری و فناوری	صاحبان ایده و کسب و کارهای نوپا در مراحل مختلف چرخه حیات	ایده‌های جدید، ثبت مالکیت معنوی، پتنت و حق اختراع، توسعه محصولات و خدمات نوآورانه تجاری و ارائه آن‌ها به بازار
۲	بازار	بنگاه‌های متوسط و بزرگ خدماتی، تولیدی، بازرگانی و صنعتی اعم از دولتی، عمومی و خصوصی، داخلی و خارجی در صنایع مختلف	ایجاد فرصت همکاری و توسعه محصول، عقد قراردادهای سرمایه‌گذاری، تحقیق و توسعه مشترک، مبادله فناوری، اعطای لیسانس، خرید محصول، خدمات و یا مالکیت فکری، فروش تجهیزات، انتقال تجربه و رقابت کردن
۳	دولت	خط مشی گذاران، قانون گذاران، مقامات ملی و مسئولان محلی	ارائه زیرساخت‌های اساسی، ترسیم چارچوب قانونی برای کارآفرینی، سیاست‌گذاری در زمینه نوآوری و حمایت از حقوق مالکیت معنوی، ایجاد ارتباطات، مشوق‌ها و محیط مناسب، بهبود فروش و خدمات، شکل‌دهی به مدل کسب و کار، اخذ مالیات و تأثیرگذاری بر هزینه‌ها
۴	تأمین مالی	سرمایه‌گذاران خصوصی و عمومی، فرشتگان کسب و کار، سرمایه‌گذاران خطرپذیر، شرکت‌ها و صندوق‌های سرمایه‌گذاری، پلتفرم‌های تأمین مالی جمعی و بانک‌ها	تأمین مالی پروژه‌های کسب و کارهای نوپا در مراحل مختلف چرخه حیات، توانمندسازی و انتظار بازدهی سرمایه در قالب سود یا سهام
۵	آموزش و پژوهش	دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و آموزشگاه‌های تخصصی	تولید دانش، پرورش افراد آموزش دیده، شکل دادن به شایستگی‌های حرفه‌ای و تجاری کسب و کارهای نوپا و شرکای بالقوه کسب و کارهای نوپا، ایجاد شرکت‌های زایشی در همکاری با دیگر کنشگران و کمک به تحقیق و توسعه
۶	مشاوره و پشتیبانی	مریان، مشاوران کسب و کار، تجارت و حقوق، کارشناسان تخصصی و تحلیل‌گران	ارائه خدمات فردی و سازمانی به کسب و کارهای نوپا و کمک به افزایش صلاحیت حرفه‌ای آن‌ها در فرآیند رشدشان
۷	شبکه	هماهنگ کنندگان دولتی و غیردولتی، کارگزاران، واسطه‌ها، کارگروه‌ها، انجمن‌ها و اتحادیه‌های حرفه‌ای	انجام هماهنگی‌ها، ایجاد بسترهای تعامل بین کنشگران (برگزاری نشست‌ها، کنفرانس‌ها، مسابقات، نمایشگاه‌ها، ارائه‌ها و ...)، ارتقای کانال‌های ارتباطی و توسعه شبکه‌های تبادل دانش، فراهم کردن زمینه همکاری‌های فناورانه و تبادل فناوری
۸	ترویج	عاملان تغییر اعم از رهبران و مدیران مشهور، تولیدکنندگان محتوا (پادکست، بلاگ و ...)، روزنامه‌نگاران، شخصیت‌های مردمی، افراد و گروه‌های اجتماعی تأثیرگذار	تأثیرگذاری بر شناخت و رفتار، ارائه پشتیبانی اطلاعاتی، شکل دادن به نگرش جامعه نسبت به کسب و کارهای نوپا و تسهیل کار آن‌ها، ترویج ایده‌های کارآفرینانه و محصولات نوآورانه
۹	زیرساخت حمایتی	مراکز رشد کسب و کار، شتاب‌دهنده‌ها و پارک‌های علم و فناوری	ارائه پشتیبانی زیرساختی (فضای کار اشتراکی، تجهیزات اداری، آزمایشگاه)، کمک به توسعه محصولات، تجاری‌سازی و گسترش بازار
۱۰	سرمایه انسانی	کارآفرینان، مدیران و متخصصان	سرمایه انسانی خالق و نوآور، خزانه استعداد، کاربردی کردن تحصیلات، خلق ارزش، مهارت‌های مدیریتی، مهارت‌های فنی، تجربیات کارآفرینانه و نیروی کار متخصص

1. Dorofeeva

نهادهای رسمی، عبارات و واژگانی که دلالت بر قوانین، مقررات و سیاست‌ها دارند نظیر «سند»، «قانون»، «بلاغیه» و ... نمونه‌ای از کدهای مورد استفاده هستند.

تهیه گزارش: این مرحله زمانی شروع می‌شود که محققان بر اساس چارچوب نظری پیشینه، مجموعه‌ای از کدها را در اختیار داشته باشند. این گام در بخش یافته‌ها انجام شده است.

به‌منظور ارزیابی کیفیت یافته‌های پژوهش، روایی از

کدگذاری داده‌ها: مرحله کدگذاری پس از آشنایی محققان با داده‌ها صورت پذیرفت. نهادهای سخت و رسمی به‌عنوان اجزای رویکرد نهادی، محورهای اصلی کدگذاری را تشکیل داده‌اند. علاوه بر تحلیل مصاحبه‌ها (داده‌های اولیه)، تحلیل داده‌های ثانویه مرتبط با توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا که دلالت بر نقش نهادهای رسمی داشته‌اند، با قید منبع انجام شد. بدین ترتیب، عبارات و واژگانی که دلالت مستقیم بر نهادهای رسمی داشته‌اند، با کدهایی مشخص شدند. برای مثال، در خصوص **جدول ۲: لیست مصاحبه‌شوندگان پژوهش**

بخش خصوصی / دولتی	مدت زمان جلسه	سمت	کد مصاحبه‌شونده
بخش دولتی	۶۰ دقیقه	مدیر بازرگانی مؤسسه رازی و مشاور کسب‌وکار مؤسسه فرآیند دهم	Intw 01
بخش خصوصی	۶۰ دقیقه	بنیان‌گذار استارت‌آپ همزبان	Intw 02
بخش خصوصی	۷۵ دقیقه	پژوهشگر بازار و منتور شتابدهنده کاما	Intw 03
بخش دولتی	۳۰ دقیقه	کارشناس تأمین مالی و مشاور کسب‌وکار	Intw 04
بخش خصوصی	۳۰ دقیقه	فعال زیست‌بوم و همکار استارت‌آپ باسلام	Intw 05
بخش دولتی	۳۰ دقیقه	مدیر سابق مرکز رشد پارک علم و فناوری سلامت ایران	Intw 06
بخش دولتی	۶۰ دقیقه	کارشناس شبکه تبادل فناوری	Intw 07
بخش خصوصی	۶۰ دقیقه	کارگزار تبادل فناوری دانشگاه‌های شمال غرب کشور	Intw 08
بخش خصوصی	۳۰ دقیقه	کارگزار انتقال فناوری و شبکه ملی فن بازار	Intw 09
بخش خصوصی	۳۰ دقیقه	کارشناس مرکز نوآوری و تحول دیجیتال اتاق تهران	Intw 10
بخش خصوصی	۹۰ دقیقه	کارگزار تبادل فناوری و پژوهشگر نوآوری کشاورزی	Intw 11
بخش دولتی	۱۲۰ دقیقه	پژوهشگر پژوهشکده مطالعات فناوری و دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری علم و فناوری	Intw 12
بخش دولتی	۳۰ دقیقه	پژوهشگر پژوهشکده مطالعات فناوری و مدیر سابق شبکه تبادل فناوری نانو	Intw 13
بخش دولتی	۱۰۵ دقیقه	کارشناس پارک علم و فناوری کشاورزی و منابع طبیعی کشور	Intw 14

توجه بوده‌اند. همچنین قانون برنامه ششم توسعه به ابعاد نوآوری و فناوری؛ دولت؛ تأمین مالی؛ آموزش و پژوهش؛ و نیز سرمایه انسانی پرداخته است. در قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به ابعاد نوآوری و فناوری؛ دولت؛ تأمین مالی؛ آموزش و پژوهش؛ و سرمایه انسانی توجه شده است. ابعاد نوآوری و فناوری؛ و تأمین مالی در قانون ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علامت تجاری مطرح شده‌اند. در قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات؛ ابعاد نوآوری و فناوری؛ دولت؛ تأمین مالی؛ آموزش و پژوهش و نیز زیرساخت حمایتی مورد عنایت قرار گرفته‌اند. در قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آن‌ها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیات‌های مستقیم، ابعاد دولت؛ تأمین مالی؛ و آموزش و پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی، تنها به بعد تأمین مالی پرداخته است. قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)، تنها سه بعد دولت؛ آموزش و پژوهش؛ و سرمایه انسانی مورد توجه واقع شده است. ابعاد نوآوری و فناوری؛ دولت؛ تأمین مالی؛ و آموزش و پژوهش در قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور مطرح شده‌اند. قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور توجه به ابعاد نوآوری و فناوری؛ دولت؛ و آموزش و پژوهش را در دستور کار خود قرار داده است. علاوه بر آن، قانون جهش تولید دانش‌بنیان، به ابعاد نوآوری و فناوری؛ دولت؛ تأمین مالی؛ آموزش و پژوهش و نیز زیرساخت حمایتی توجه نموده است. با تکیه بر مصاحبه‌های انجام‌شده با خبرگان حوزه کسب‌وکارهای نوپا، سعی بر آن بود که موانع،

سه منظر درونی، سازه‌ای و بیرونی مورد توجه قرار گرفته است. تشریح مفاهیم رویکرد نهادی و اهمیت و ضرورت نقش نوع خاصی از نهادها؛ یعنی نهادهای سخت و رسمی در توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور برای مصاحبه‌شونده قبل از انجام مصاحبه، نشان‌دهنده روایی درونی؛ همچنین، ارائه چارچوب اولیه بر مبنای مطالعات صورت‌گرفته قبل از انجام مصاحبه، تبیین‌کننده روایی سازه‌ای و نیز تهیه و تنظیم سؤالات متناسب با تخصص مصاحبه‌شونده، اثبات‌کننده روایی بیرونی می‌باشد (Flick, 2018). با توجه به قید لزوم تطبیق متون و مصاحبه‌ها در خصوص مقولات جهت تجزیه و تحلیل و نیز استفاده از پروتکل مصاحبه و پروتکل تحلیل و کدگذاری داده‌ها، پایایی پژوهش نیز تا حد زیادی قابل احصاء می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

ارائه یافته‌ها در خصوص واکاوی نقش نهادهای رسمی در توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در دو بخش انجام شده است. در بخش نخست به اهمیت ابعاد ده‌گانه زیست‌بوم در ۱۳ قانون مدنظر در کشور پرداخته شده؛ و در بخش دوم، شناسایی عوامل محرک و محدودکننده نقش این نهادها در توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور صورت گرفته است.

همان‌طور که در جدول ۳، قابل ملاحظه است، قانون برنامه سوم توسعه به تبیین ابعاد زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا شامل نوآوری و فناوری؛ تأمین مالی؛ آموزش و پژوهش؛ و نیز شبکه پرداخته است. در قانون برنامه چهارم توسعه، همه ابعاد زیست‌بوم به‌جز بعد ترویج مورد توجه قرار گرفته‌اند. در قانون برنامه پنجم توسعه، تنها بعد مشاوره و پشتیبانی مورد غفلت واقع شده و سایر ابعاد در این قانون مورد

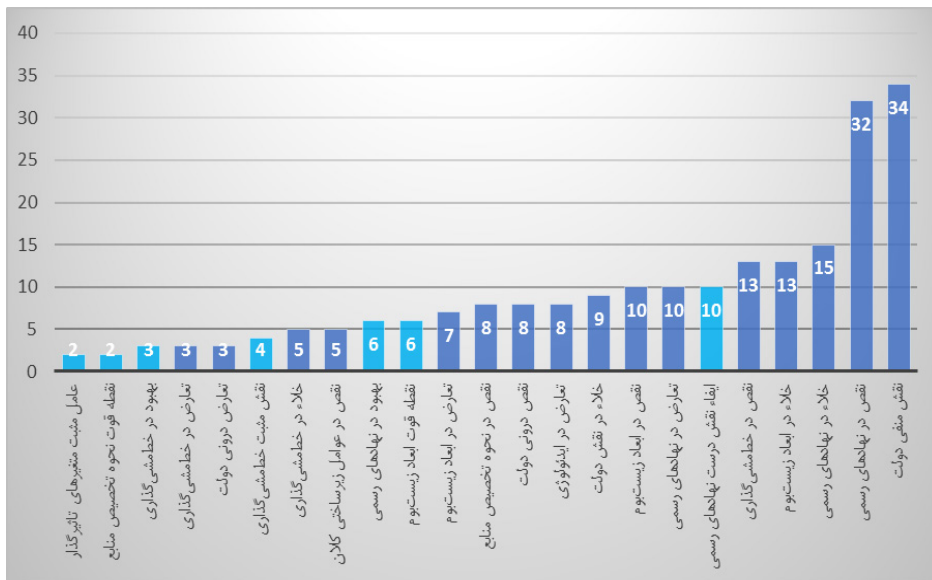

محرك‌ها و همچنین مواردی که بستر توسعه کسب‌وکارهای نوپا را هموار می‌کند، شناسایی شوند. در همین راستا و با بهره‌گیری از روش کدگذاری مصاحبه‌های انجام‌شده، به دنبال واگوی نقش نهادهای رسمی در ایجاد شرایط مساعد یا نامساعد برای این نوع از کسب‌وکارها و نیز شناسایی و تحلیل تأثیرات مثبت و منفی سیاست‌ها، قوانین و مقررات موجود در توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور حرکت شده است.

از مجموع ۱۴ مصاحبه، ۲۱۵ مضمون اصلی استخراج شد؛ و در نهایت ۲۳ مضمون فراگیر در خصوص عوامل محرك و محدودکننده نقش نهادهای رسمی در توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور از دل مصاحبه‌ها کشف شده‌اند. در ادامه به تبیین هر عامل، مصادیق آن، مقدار فراوانی پرداختن مصاحبه‌ها به آن عامل و شبکه مضامین عوامل

به‌صورت کلی با توجه به تحلیل مصاحبه‌ها می‌توان اذعان داشت که تصویب قانون در این حوزه باعث به رسمیت شناخته شدن حوزه کسب‌وکارهای نوپا در کشور شده است؛ همان‌طور که دو تن از خبرگان این حوزه در قسمتی از مصاحبه‌های خود عنوان کرده‌اند که:

«قانون حمایت از دانش‌بنیان نتیجه ۱۰ سال تلاش بود برای این‌که فناوری جا بیفتد؛ چون فناوری را همان صنعت می‌دیدیدند و تفاوت بین آن‌ها را متوجه نبودند» (12 Intw)

شکل ۳: عوامل محرك و محدودکننده نقش نهادهای رسمی در توسعه کسب‌وکارهای نوپا در کشور

«خود این قانون‌ها، فضای دانش‌بنیان را برای کشور مهم کرده‌اند و باعث شده بقیه همکاری کنند» 13 Intw

از سوی دیگر به صورت مشخص در تفاوت سیاست‌گذاری‌های کلی صورت گرفته در خصوص این حوزه، در برابر قانون‌گذاری‌های انجام شده، به این نکته می‌توان اشاره کرد که در دهه هشتاد، نه تنها نقشه واحدی برای پیشبرد اهداف حوزه علم و فناوری کشور وجود نداشت، بلکه سازمان متولی واحدی هم که امور این حوزه را به صورت تخصصی (نه در کنار دیگر وظایف در حوزه‌های دیگر) در دست داشته باشد، وجود نداشت؛ لذا قانون‌گذاری‌های پارلمان در این حوزه به شکل‌گیری نهاد متولی کمک کرد. به زعم یکی از مصاحبه‌شوندگان:

«تا قبل از دهه نود، بین شورای انقلاب فرهنگی و شورای عالی عتف در خصوص میان‌داری این حوزه، کشمکش بود؛ بعد از تصویب قانون حمایت از دانش‌بنیان، معاونت علمی و فناوری آمد و کار را دست‌گرفت و بقیه به حاشیه رفتند» 12 Intw

نقش مهم دیگری که قوانین مصوب پارلمان در این حوزه داشته‌اند، حمایت‌های بعضاً مناسب و به‌جایی بوده که صورت گرفته است؛ البته لازم به ذکر است که همه حمایت‌هایی که در قوانین این حوزه آورده شده، سازنده نبوده‌اند. در خصوص این موضوع یک تن از خبرگان این حوزه در قسمتی از مصاحبه‌های خود عنوان کرده‌اند که:

«اتفاقی که خیلی شور و شوق در استارت‌آپ‌ها به وجود آورد، آن طرحی بود که دولت در حمایت از استارت‌آپ‌ها تصویب کرده بود که مثلاً تا دو سال مالیات نمی‌خواهد بدهند، خود دولت بیمه کارمندان‌شان را رد می‌کند و موارد این شکلی. آن قوانین حمایت از استارت‌آپ‌ها خیلی حرکت موثرتری است نسبت به این‌که مثلاً رأساً بیاید

کارخانه نوآوری بسازد؛ این‌ها کار خود اکوسیستم است» 02 Intw

از دیگر سوی باید اذعان داشت که وجود خلأها و برخی نقایص در نهادهای رسمی و به‌طور مشخص در خود قوانین این حوزه، به عنوان عامل محدودکننده‌ای عمل می‌کنند که تأثیر منفی شدیدی بر توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در کشور دارند. در ادامه به بعضی از خلأها و نقایص قوانین حوزه نوآوری و فناوری کشور اشاره می‌شود. از جمله مهم‌ترین خلأهای موجود در قوانین این حوزه می‌توان به سکوت قانون در خصوص برخی ابعاد مهم زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا اشاره داشت؛ این موضوع همان خلأیی است که پژوهش حاضر نیز در تحلیل قوانین این حوزه به آن رسیده است. در تحلیل اسناد مشخص شد که شش بعد از ابعاد ده‌گانه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا، به خصوص بعدهای سرمایه انسانی، بازار، شبکه، مشاوره و پشتیبانی و ترویج، به وضوح مورد غفلت قرار گرفته‌اند و همان‌طور که قبلاً هم اشاره شد بعد زیرساخت حمایتی در این بین کمی وضعیت بهتری دارد. در همین باب تعدادی از مصاحبه‌شوندگان اظهار داشته‌اند که:

«الان سهم‌بندی از مالکیت فکری در همکاری‌های دانشگاهی نامشخص است» 06 Intw

«موضوع آخری که خیلی هم مغفول مانده، چالش‌های حقوقی و خلأهای قانونی‌ای است که در خصوص نحوه درآمدزایی واسطه‌ها وجود دارد. موضوع این است که مدل و قوانین مشخصی برای این نوع خدمات وجود ندارد. این شکلی هم که الان وجود دارد و کار می‌شود (درصدی از قراردادها یا کمیسیون)، در صورتی که طرف‌ها با هم به مشکل بخورند و مجبور شوند برای حل اختلاف به مراجع

اما معتقدم رویکرد این قوانین، رویکرد استارت‌آپی نیست، رویکرد دولتی است. یعنی با هزار قید و بند و تبصره است. یا مجوزها مثل صنایع سنتی با استارت‌آپ‌ها برخورد می‌شود و بعضاً چندین برابر سخت‌تر از صنایع سنتی است» 05 Intw

«از سمت دیگر زیرساخت‌های حقوقی درستی هم برای این فعالیت نداریم، در مورد مدل‌های قراردادی که تضمین حقوق همه طرف‌ها را بکند، ضعف قانونی وجود دارد» 09 Intw

«صرف قانون، بدون پیوست اجرایی و بدون ضمانت اجرایی فایده ندارد» 11 Intw

«ها مناسبانه قوانین مان یکپارچه نیستند. کسی که تو مجلس نشسته است قرار نیست با تصویب قانون فقط رانت پخش کند، بلکه باید به کسب‌وکار بگوید من از تو حمایت می‌کنم که مالیات بدهی. فضیلت بنگاه‌ها باید این باشد که بخش بزرگ‌تری از بودجه عمومی کشور را تأمین کند. این باید بشود فلسفه تمام قوانین ما» 13 Intw

«اگر نوع نگاه را عوض کنیم که خیلی خوب است؛ فضایی اکوسیستم استارت‌آپی می‌طلبید که هر ۱۰ سال یک بار نوع جدیدی به موضوع نگاه کنیم و قوانین نمی‌توانند در اکوسیستم بیشتر از ۶-۵ سال دوام بیارند و باید به‌روز شوند. باید چشم‌انداز سیاست‌گذار هر ۵ سال یک بار تعیین شود و قوانین متناسب با آن تغییر کند» 05 Intw

«در قانون جهش تولید دانش‌بنیان می‌گوید زمین واگذار کنید که برود ساختمان بسازد و سند اعیانی هم بگیرد و ببرد در بانک گرو بگذارد که وام بگیرد که کارخانه دایر کند؛ این غلط است. شرکت دانش‌بنیان کارش باید از درب ورودی دانشگاه شروع شود و درب ورودی کارخانه تمام شود. ذهن آن یک

قضایی رجوع کنند، چالش‌های حقوقی زیادی به همراه دارد؛ زیرا این کمیسیون باید در قانون ما تعریف داشته باشد که به دلیل چه کاری واسطه حق دریافت کمیسیون را پیدا کرده است» 07 Intw

«مسئله دیگر آن است که در قانون هم کارگزاران سهمی ندارند. ما با تغییر هر دولت و مدیری باید برویم و از اول نقش خودمان را توضیح دهیم و خودمان را معرفی کنیم. از طرف دیگر به دلیل همین موضوع نبود قانون و ضابطه مشخص و واحد، به هر کسی اجازه ورود به این حوزه داده می‌شود و این بازیگران غیر حرفه‌ای، همین فضای کار را هم برای بازیگران اصلی خراب می‌کنند» 09 Intw

«ها را برای فروش یک ماشین اسقاطی که فروختیم بارها برای نحوه قیمت‌گذاری آن سؤال و جواب کردند. ولی در یک نظام غیر رسمی تکنولوژی مبادله می‌شود، هیچ کسی هم نمی‌پرسد چرا و چگونه؟! این‌جا ما سکوت قانون داریم» 14 Intw

از طرف دیگر نقایصی نیز در قانون‌گذاری این حوزه وجود دارد که خود یکی از عوامل بسیار مهم محدودکننده نقش مقررات نهادی در توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در کشور می‌باشد که در ادامه به آن می‌پردازیم. درباره نقص در نهادهای رسمی هفت تن از خبرگان مورد مصاحبه در این باره اظهار داشته‌اند که:

«قانون بهبود محیط کسب‌وکار را مطالعه کنید، آن‌جا متوجه می‌شوید که متولیان به جای پرداختن به کسب‌وکارهای کوچک و تسهیل کار آن‌ها، به فضاهای دیگری (مثلاً وکلا) پرداخته‌اند که هزار عارضه دیگر به وجود آورده است» 01 Intw

«بینید قوانین تسهیلگر تصویب شده‌اند چه در بخش بیمه، چه مالیات، خدمت نظام وظیفه و ...

حاضر، می‌توان این نتیجه را گرفت که قوانین مرتبط با زیست‌بوم کسب و کارهای نوپا، طی ۱۰ سال اخیر، یکی از وظایف اصلی خود یعنی مشروعیت‌بخشی به این حوزه را (با وجود همه خلأها و نقایص) تا حد خوبی به انجام رسانده است. در ادامه مسیر، به نظر می‌رسد که (با توجه به الگوی چهار مرحله‌ای تکامل زیست‌بوم) مرحله پیشگامی زیست‌بوم طی شده است و الزام آن وجود دارد که برای مرحله گسترش، یعنی زمانی که زیست‌بوم دامنه خود را گسترش می‌دهد و همه انواع منابع را مصرف می‌کند، قانون‌گذاری صورت گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

در چند دهه اخیر، کسب و کارهای نوپا در اشتغال‌زایی، خلق ثروت و افزایش تولید ناخالص داخلی کشورها، نقش به‌سزایی ایفا کرده و توجه بسیاری از سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران را به خود جلب نموده‌اند. به‌منظور توسعه کسب و کارهای نوپا در کشور، وجود زیست‌بومی اثربخش متناسب با ماهیت و نیازهای جامعه و هم‌راستا با برنامه‌های توسعه ملی ضرورت می‌یابد. در ایران نیز طی سال‌های اخیر، دولت حمایت‌های گسترده‌ای در راستای توسعه زیست‌بوم کسب و کارهای نوپا و نقش‌آفرینی این نوع از شرکت‌ها در اقتصاد، ارائه کرده است. با این حال، بررسی آمار و شواهد حاکی از آن است که کسب و کارهای نوپا، نقش محدودی در اقتصاد کلان دارند. در حوزه قوانین و مقررات (نهادهای رسمی) مرتبط با حوزه کسب و کارهای نوپا، به نظر می‌رسد که به دلیل عدم وجود یک نهاد مستقل به‌عنوان متولی کسب و کارهای نوپا، وحدت رویکرد وجود ندارد و رویکردهای مختلفی نسبت به این نوع از کسب و کارها اتخاذ می‌گردد که سبب می‌شود کسب و کارهای نوپا به دام قوانین دست‌وپاگیر افتاده و نتوانند به‌راحتی ایده‌های خود

درصد خلاق جامعه را نباید درگیر مسائل بنگاهداری کنیم» 14 Intw

از جمله نقایص اساسی دیگری که مستقیماً مربوط به قانون‌گذاری این حوزه نمی‌شوند، اما بر آن اثرگذار است و عوامل محدودکننده نهادهای رسمی این حوزه به شمار می‌آید، بحث «تعارض دیگر قوانین با قوانین این حوزه» و بحث «مشکل در اجرای قوانین این حوزه» است؛ که در ادامه به آن پرداخته می‌شود. از دیدگاه برخی از مصاحبه‌شوندگان:

«این قانون عدم مداخله کارکنان دولت باعث شده افراد شاغل دولتی در اکوسیستم نوآوری نتوانند وارد شوند و یا اگر هم وارد شوند غیررسمی وارد می‌شوند؛ کسی که جایگاه مشخص و ردیف رسمی نداشته باشد، خیلی هنر کند یکی، دو سال در این جا می‌ماند و بعد می‌رود. اگر جایی امکان فساد وجود داشته باشد، چاره که بستن نیست» 06 Intw

«معافیت مالیاتی نوشتار قانونی‌اش خوب بود، اما در فرایند اجرای آن باعث سوءاستفاده شد» 05 Intw

«دیگر قوانین کشور به جای این‌که بیشتر با قوانین حوزه کسب و کارهای نوپا ارتباط تزاخمی داشته باشند، مشکل‌شان بد اجرا شدن آن‌ها است. مثلاً بیمه» 13 Intw

در نهایت و در ادامه پاسخ به سؤال اصلی پژوهش، باید بر این نکته بسیار تأکید کرد که صرف قانون‌گذاری (هر چند هم که جامع و مانع باشد)، الزاماً به تنهایی منجر به توسعه زیست‌بوم کسب و کارهای نوپا نمی‌شود؛ همان‌طور که یکی از خبرگان مورد مصاحبه گفته است:

«قانون گذاشتن شرط لازم است، اما شرط کافی نیست» 12 Intw

کوتاه سخن آن‌که با توجه به یافته‌های پژوهش

را عملی کنند (رحیم‌پور و همکاران، ۱۳۹۹). بدین منظور، پژوهش حاضر با هدف واکاوی نقش نهادهای رسمی در ایجاد شرایط مساعد یا نامساعد برای این نوع از کسب‌وکارها و نیز شناسایی و تحلیل تاثیرات مثبت و منفی سیاست‌ها، قوانین و مقررات موجود در توسعه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در کشور شکل گرفت.

از این‌رو، در ابتدا به بررسی منابع ثانویه نظیر مقالات، گزارش‌های سیاستی، اسناد قانونی و ... پرداخته شد؛ سپس با ۱۴ نفر از خبرگان حوزه کسب‌وکارهای نوپا به‌صورت نیمه‌ساختاریافته مصاحبه انجام شد. ضمن استخراج چارچوب نظری (جدول ۱) از پیشینه و پیاده‌سازی مصاحبه‌ها و نیز تحلیل محتوای کیفی (مبتنی بر مؤلفه‌های به‌دست آمده) با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA؛ توجه به ابعاد زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در نهادهای سخت و رسمی شامل قانون برنامه‌های سوم تا ششم توسعه؛ قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ قانون ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علامت تجاری؛ قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات؛ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آن‌ها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیات‌های مستقیم؛ قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی؛ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)؛ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور؛ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور؛ و قانون جهش تولید دانش‌بنیان که بر ابعاد زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا اثرگذار هستند، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاکی از آن است که ابعاد «تأمین مالی» و «آموزش و پژوهش» و نیز ابعاد

«نوآوری و فناوری» و «دولت» به ترتیب در ۱۱ و ۱۰ قانون مورد توجه واقع شده‌اند. بعد تأمین مالی در «قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)» و «قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور» و همچنین بعد آموزش و پژوهش در «قانون ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علامت تجاری» و «قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» مطرح نشده است. به‌علاوه، در «قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آن‌ها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیات‌های مستقیم»، «قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» و «قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)» توجهی به بعد نوآوری و فناوری؛ و همچنین در «قانون برنامه سوم توسعه»، «قانون ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علامت تجاری» و «قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» توجهی به بعد دولت صورت نگرفته است. لازم به ذکر است که ابعاد «مشاوره و پشتیبانی»، «ترویج» و «بازار» کمترین میزان اهمیت را در قوانین مذکور داشته‌اند. همچنین می‌توان اظهار داشت که در قوانین برنامه چهارم و پنجم توسعه، بیشترین توجه به ابعاد زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا صورت گرفته است. به سخن دیگر، عنایتی به بعد «ترویج» در برنامه چهارم توسعه؛ و بعد «مشاوره و پشتیبانی» در برنامه پنجم توسعه نشده است. علاوه‌بر آن، قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون ثبت اختراع، طرح‌های صنعتی و علامت تجاری کمترین توجه را به ابعاد زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا اختصاص داده‌اند.

اصلی‌ترین نقش این نهادها در سه دهه اخیر، به خصوص از زمان قانون‌گذاری در خصوص آن‌ها

توسعه آتی و پیشبرد اهداف در حوزه زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا، پیشنهادات اجرایی و سیاستی ذیل ارائه می‌شود: «نظارت دقیق‌تر مجلس بر اجراء جهت جلوگیری از انحراف در پیاده‌سازی قوانین»، «استفاده از دستاوردهای کشورهای پیشرو در این حوزه و بومی‌سازی آن‌ها برای کشور»، «تدوین قانون جامع برای حمایت از کسب‌وکارهای نوپا»، «هم‌سو کردن تمامی کنشگران این حوزه توسط یک نهاد متولی واحد نوآوری در کشور»، «تدوین سیاست‌های ضدانحصار برای کسب‌وکارهای این حوزه»، «وحدت رویه سه قوه در خصوص نحوه تصمیم‌گیری در خصوص این حوزه»، «ایجاد دورنما^{۱۰} قابل دسترس و مطلوب برای کنشگران این حوزه»، «جلوگیری از توزیع رانت غیرسازنده به وسیله قانون‌گذاری غیرکارشناسانه»، «تأکید بر همکاری‌های مشترک بین کنشگران و ذینفعان در قوانین»، «تغییر نقش دولت از متولی و متصدی این حوزه به تنظیم‌گر و تسهیلگر این حوزه»، «رفع نقایص و پر کردن خلأهای قوانین با توجه و با همکاری همه کنشگران زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا و تسهیل مشارکت در سیاست‌گذاری برای آن‌ها».

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمامی اصول اخلاق در پژوهش، در این مقاله رعایت شده است.

حامی مالی

این مقاله حامی نداشته است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

در پارلمان، باعث شده است که ادبیات مربوط به کسب‌وکارهای نوپا در کشور به رسمیت شناخته شود و آن‌ها در جامعه، فرهنگ، سیاست و اقتصاد کشور بازی داده شوند. به عبارت دیگر به نسبت حدود یک دهه‌ای که از قانون‌گذاری در خصوص این حوزه می‌گذرد، می‌توان پذیرفت که با وجود همه کمبودها و مشکلات، فاز اول سیاست‌گذاری تقنینی کشور در خصوص کسب‌وکارهای نوپا به وظیفه خود که مشروعیت‌بخشی و نظم دادن بوده، را انجام داده است؛ اما اکیدا نمی‌توان ادامه مسیر نهادسازی برای این حوزه را به همین شکل ادامه داد. در فاز کنونی این قوانین باید از کلی‌گویی فاصله گرفته و بر حسب نیازها، ظرفیت‌ها و اولویت‌های کشور شفاف شوند. در این مرحله تمام ابعاد زیست‌بوم کسب‌وکارهای نوپا در قوانین دیده شوند و آن‌ها را به سمت ایجاد همکاری سوق دهند؛ گام ابتدایی برای این امر، برطرف کردن نقایص قوانین است.

نکته مهم دیگر، شیوه برخورد دولت (به‌عنوان یکی از کنشگران زیست‌بوم) با این حوزه و دیگر کنشگران زیست‌بوم است، که باید تغییر کند. در حال حاضر دولت، نقش خود را در این حوزه، متولی و بعضاً متصدی تعریف می‌کند. لازم به ذکر است که ایفای نقش متولی برای دوره و مرحله اولیه شروع زیست‌بوم در ایران ضروری بوده است، اما ادامه آن ضرورتی ندارد. از این رو، با توجه به رویکردهای موفق جهانی، می‌توان ادعا کرد که در عصر اقتصاد دیجیتال، دولت‌ها متصدی‌گری را کنار گذاشته و به تنظیم‌گری در این حوزه پرداخته‌اند. در کنار این اتفاق، دولت‌ها برای افزایش بهره‌وری این حوزه، یک نقش مهم‌تر نیز ایفاء می‌کنند و آن نقش پرورش‌گری جهت توانمندسازی دیگر کنشگران زیست‌بوم برای نیل به رشد اقتصادی است. لذا بازنگری در نقش دولت در این حوزه ضروری به نظر می‌رسد.

در این راستا، به‌منظور فراهم آوردن بستری برای

10. Big Picture

متابع

منابع فارسی

رحیم‌پور، مهین؛ یحیی‌زاده، محمود؛ آقاجانی، حسنعلی و آذر، عادل. (۱۳۹۹). مدل منظومه‌ای ایجاد کسب‌وکارهای نوپا و نوآور. فصلنامه مدیریت راهبردی. دوره ۱۲، شماره ۴۳. صص ۹۵-۱۱۱.

سازمان نظام صنفی رایانه‌ای کشور (نصر). (۱۳۹۸). گزارش «فضای استارت‌آپی ایران»: آلبینک]

عرفانی جهانشاهی، فاطمه؛ حسین‌زاده بحرینی، محمدحسین؛ فلاحی، محمدعلی. (۱۳۹۱). تأثیر مقررات کسب و کار بر رشد اقتصادی. اقتصاد و توسعه منطقه‌ای. دوره (۱۹)، شماره (۳)، سال (۲۰۱۲-۸)، صفحات (۱۰۱-۱۲۱).

کهرایی، صدیقه و شیوایی، الهام. (۱۳۹۷). بررسی اثر توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان و استارت‌آپ‌های نوآور پارک‌های علم و فناوری بر رشد اقتصاد منطقه‌ای در ایران. فصلنامه زیست‌بوم نوآوری، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۰۲-۱۲۵.

مرکز پژوهش‌های مجلس. (۱۳۹۸). بررسی موانع و راهکارهای ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای نوپا و شرکت‌های دانش‌بنیان در ایران. شماره مسلسل ۱۶۷۴۹.

References

- Acemoglu, D., & Robinson, J. (2008). *The role of institutions in growth and development* (Vol. 10). Washington, DC: World Bank.
- AFME. (2015). Raising finance for Europe's small and medium sized businesses. Association for financial markets in Europe (AFME).
- Aidis, R., Estrin, S., & Mickiewicz, T. (2008). Institutions and entrepreneurship development in Russia: A comparative perspective. *Journal of business Venturing*, 23(6), 656-672.
- Audretsch, D. B., Belitski, M., & Cherkas, N. (2021). Entrepreneurial ecosystems in cities: The role of institutions. *PLoS one*, 16(3), e0247609.
- Chowdhury, F., Audretsch, D. B., & Belitski, M. (2019). Institutions and entrepreneurship quality. *Entrepreneurship theory and practice*, 43(1), 51-81.
- Crawford, S. E., & Ostrom, E. (1995). A grammar of institutions. *American political science review*, 89(3), 582-600.
- Deeb, G. (2019). How to build a startup ecosystem. *Forbes*, April, 4.
- Dorofeeva, V. V. (2021). Opportunities for universities to use the German experience in the startup ecosystem development. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 689, No. 1, p. 012015). IOP Publishing.
- Edquist, C. (2011). Design of innovation policy through diagnostic analysis: identification of systemic problems (or failures). *Industrial and corporate change*, 20(6), 1725-1753.
- Flick, Uwe. *Designing qualitative research*. Sage, 2018.
- Herrmann, B. L., Marmer, M., Dogrultan, E., & Holtschke, D. (2012). *Startup ecosystem report 2012*. Telefonica Digital and Startup Genome.
- Hodgson, G. M. (Ed.). (2007). *The evolution of economic institutions: a critical reader*. Edward Elgar Publishing.
- Index, G. I. (2023). Innovation in the face of uncertainty. WIPO. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2023 (last accessed 2023/10/30).
- Kane, T. (2010). The Importance of Startups in Job Creation and Job Destruction, Kauffman Foundation Research Series: Firm Formation and Economic Growth. http://www.kauffman.org/uploadedFiles/firm_formation_importance_of_startups.pdf.
- Ménard, C., & Shirley, M. M. (2014). The future of new institutional economics: from early intuitions to a new paradigm?. *Journal of Institutional Economics*, 10(4), 541-565.
- Motoyama, Y., & Knowlton, K. (2017). Examining the connections within the startup ecosystem: A case study of St. Louis. *Entrepreneurship Research Journal*, 7(1), 20160011.
- Nelson, R. R. (2008). What enables rapid economic progress: What are the needed institutions?. *Research policy*, 37(1), 1-11.
- North, D. C. (1989). Institutions and economic growth: An historical introduction. *World development*, 17(9), 1319-1332.
- North, Douglass. "Structure and Change in Economic History (New York, 1981)". *Institutions, Economic Growth and Freedom: «An Historical Introduction»*. In Michael Walker, ed., *Freedom, Democracy, and Economic Welfare*. Vancouver (1981).
- Padgett, Deborah K. (2016). *Qualitative methods in social work research*. Vol. 36. Sage publications.
- Palagashvili, L., & Suarez, P. (2020). *Technology Startups and Industry-Specific Regulations*.
- Parracho, A. R. (2017). *The Portuguese startup ecosystem: key success factors on the entrepreneurial ecosystem* (Doctoral dissertation).
- Perez, C. (2004). Technological revolutions, paradigm shifts and socio-institutional change. *Globalization, economic development and inequality: An alternative perspective*, 217-242.
- Ries, E. (2011). *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*, New York: Crown Business.

- Santisteban, J., Mauricio, D., & Cachay, O. (2021). Critical success factors for technology-based startups. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 42(4), 397-421.
- Schreier, M. (2014). Ways of doing qualitative content analysis: disentangling terms and terminologies. In *Forum Qual Soc Res* (Vol. 15, p. 18).
- Vekic, A., & Borocki, J. (2017). The role of institutions in supporting startup companies. In *International Scientific Conference on Industrial Systems*, Serbia.
- Wieczorek, A. J., & Hekkert, M. P. (2012). Systemic instruments for systemic innovation problems: A framework for policy makers and innovation scholars. *Science and public policy*, 39(1), 74-87.
- Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: taking stock, looking ahead. *Journal of economic literature*, 38(3), 595-613.
- Yin, K. Robert. (2003) "Case study Research: Design and methods. Sage publicatons". United Kingdom.